

ANTON PAVLOVIČ ČECHOV

POVÍDKY¹

Album

Titulární rada Kratětov, hubený a tenký jako admirálský stožár, vystoupil vpřed, a obraceje se k Žmychovu, řekl:

„Vaše excellence! V hloubi duše pohnuti a dojati vaším dlouholetým náčelnictvím a oteckou péčí... více než deset let trvajícím,“ napověděl Zakusin.

„Více než deset let trvajícím, my, vaši podřízení v dnešní významný pro nás... den... přinášíme vaší excellenci na znamení naší úcty a hluboké vděčnosti toto album s našimi fotografiemi a přejeme si, abyste během vašeho vynikajícího života ještě dlouho – dlouho, do samé smrti nás neopouštěl... svými oteckými radami na cestě pravdy a progressu...“ dodal Zakusin a setřel na okamžik mu vystoupivší pot na čeele; bylo viděti, že by byl rád mluvil a dle všeho měl řeč připravenou. „I necht,“ končil, „působíte ještě dlouho – dlouho na dráze genia, práce a obecného sebezpoznání!“

Po levé vrásčité tváři Žmychově popolezla slza.

„Pánové!“ pravil třesoucím se hlasem. – „Neočekával jsem, nikterak jsem nemyslel, že budete oslavovati mé skromné jubileum... Jsem dojat... ano... velmi. Nezapomenu té chvíle do smrti a věřte... věřte, přátelé, že nikdo nepřeje vám většího dobra, než já... A jestliže se někdy něco stalo, bylo to jen k vašemu prospěchu...“

Žmychov, skutečný státní rada, poceloval se s titulárním radou Kratěrovem, který takové cti neočekáváje, nadšením pobledl. Potom náčelník učinil rukou pohyb, jenž značil, že pohnutím nemůže mluvit a zaplakal, jakoby mu drahé album nedávali, ale brali. Na to, uspokojiv se poněkud, řekl ještě několik procítěných slov, stiskl všem ruku a při hlučném volání sešel dolů, sedl do kočáru a, provázen žehnáním, odejel. Sedě v kočáře, pocítil v prsou nával neznámých dosud radostných citů a ještě jednou se rozplakal.

Doma ho očekávaly nové radosti. Rodina jeho, přátelé a známí ustrojili mu takovou ovaci, že se všem zdálo, jakoby opravdu přinesl vlasti velmi mnoho prospěchu, a že kdyby ho

¹ Čechov A. P., *Humoresky*, Praha 1904 (redakčně upraveno).

nebylo na světě, bylo by s ní zle. Jubilejní oběd sestával z přípitků, řečí, objímání a slz. Slovem, Žmychov nikterak neočekával, že jeho zásluhy budou tak srdečně přijaty.

„Pánové,“ řekl před desertem, „přede dvěma hodinami byl jsem odměněn za všecko strádání, které nutno prožítí člověku, který slouží, abych řekl, ne formě, ne liteře, ale povinnosti. Po celou dobu své služby řídil jsem se principem: obecnstvo není pro nás, ale my pro obecnstvo. A dnes se mi dostalo vysoké odměny! Moji podřízení mně darovali album... Zde jest! Jsem dojat.“

Slavnostní fysiognomie se naklonily k albu a počaly je prohlížeti.

„Hezoučké album!“ pravila dcera Žmychova, Olga. „Myslím, že as padesát rublů stojí. O, jaká krása! Ty, tatínku, dej mi to album. Slyšíš? Schovám je. Takové hezoučké.“

Po obědě Olečka odnesla album do svého pokoje a zavřela je do stolu. Druhého dne vyndala z něho úředníky, rozházela je po zemi a místo nich umístila své přítelkyně z institutu. Úřední uniformy učinily místo bílým pelerinkám. Kolja, synek jeho excellence, sebral úředníky a obarvil jejich oděv červenou barvou. Bezvousým namaloval zelené kníry a bezbradým – skořicové brady.

Když již nebylo co malovati, vystříhal z fotografií postavy, propíchal jim špendlíkem oči a počal si s nimi hrát na vojáky.

Vystříhnuv titulárního radu Kratěrova, připevnil ho na škatulku ze sirek a v takovém stavu přinesl ho otci do kabinetu.

„Tatínku, pomník! Podívej se!“

Žmychov se dal do smíchu až se rozhoupal, a pohnut, políbil Kolju v tvářičku.

„Nu jdi, čtveráku, a ukaž to mamince, ať i ona se podívá.“

Byla to ona

„Vypravujte nám něco, Petře Ivanoviči,“ prosily dívky.

Plukovník si zakroutil své šedé kníry a počal:

„Bylo to roku 1843., když náš pluk ležel pod Čenstochovem. Třeba podotknouti, milé slečny, že zima toho roku byla krutá, tak že neminul jediný den, aby si strážé nerozmrazovaly nosy, aneb vánice nezasypala cesty sněhem. A jaké byly třeskuté mrazy koncem října, takové se protáhly až do dubna. Musím poznamenati, že jsem toho času nebyl takový starý, zakouřený čibuk, jako nyní, ale můžete si představit, chlapík krev a mléko, slovem muž krasavec. Pyšnil jsem se jako páv, stlal penězi v pravo v levo a kroutil své vousy jako žádný

praporečník na světě. Stávalo se, že mi pouze stačilo okem mrknouti, břinknouti ostruhou a zakroutiti si vous – a nejhrdější kráska se obracela v poslušnou ovečku.

Byl jsem lačen žen, jako pavouk much, a kdybych, milé slečny, počal vám počítati Polky a Židovky, které svého času visely na mé šíji, ujišťuji vás, že by se matematice nedostávalo čísel.

Myslete si k tomu, že jsem byl plukovním adjutantem, výtečně tančil mazurku a měl, dej jí bůh věčnou slávu, za manželku výtečnou ženu. Ani si nemůžete představit, jaký jsem byl rváč a bujná hlava. Příhodila-li se v újezdu nějaká milostná pletka, jestliže někdo utrhal Židu pejzy aneb zbil šlechtice, vědělo se určitě, že to byl podporučík Vyvjortov.

V povinnosti adjutanta bylo mi často proháněti se po újezdě. Tu jsem jezdil kupovati oves aneb seno, tu prodávati Židům a „pánům“ vybrakované koně, ale nejčastěji, mé slečny, jsem pod záminkou služby jezdil k „panočkám“ na dostaveníčka aneb k bohatým kupcům hoditi si kartičky... Večer před vánočními svátky, jak se nyní pamatuji, jel jsem z Čenstochova do vsi Ševelky, kam jsem byl vyslán v služební záležitosti. Počasí bylo, pravím, nesnesitelné... Mráz praštěl, tak že až koně hekali, a já se svým vozkou za nějaké půl hodiny proměnili jsme se v dva ledové rampouchy... S mrazem možno se ještě spřáteliti, ale představte si, v polovině cesty, zdvihla se najednou metelice. Před námi se zakroužil bílý pokrov jako čert před ranní, vítr zastenal, jakoby mu odňali ženu, cesta zmizela... Ne déle deseti minut, mne, vozku i koně zalepil sních.

„Vaše blahorodí, zbloudili jsme s cesty,“ řekl vozka.

„Ach, k čertu! Kam jsi se, hňupe, díval? Nu, jed' přímo, snad narazíme někde na obydlí.“

Jeli jsme, jeli, jezdili kolem dokola a asi tak k půlnoci naše koně zarazili u vrat statku, jak se pamatuji, hraběte Bodjalovského, bohatého Poláka. Poláci a Židé jsou mně jedno a totéž, jako křen po obědě, ale třeba mluvit pravdu, že šlechta jest lid pohostinný, a není ohnivější ženy než „panočka“...

Vpustili nás... Sám hrabě Bodjalovský žil tou dobou v Paříži, a nás přijal jeho správce, Polák Kazimír Chapský. Pamatuji se, že neminulo ani půl hodiny, když jsem již seděl v jeho bytu, koketoval s jeho ženou, pil a hrál v karty. Vyhráv pět dukátů a napiv se, prosil jsem, lehnouti si. Následkem nedostatku místa v bytu dali mně komnatu v hraběcím zámku.

„Nebojíte se duchů?“ tázal se správce, uváděje mne do nevelké komnaty, přiléhající k velikému sálu, plnému chladu a tmy.

„A což tu jsou strašidla?“ tázal jsem se, naslouchaje, jak temné echo opakuje moje slova a kroky.

„Nevím,“ zasmál se Polák, „ale zdá se mi, že je to nejpříhodnější místo pro ně.“

Dobře jsem se najedl a byl napilý, jako čtyřicet tisíc ševců, ale přiznám se, že mě jeho slova polila jako studenou vodou. U čerta, lepší setnina Čerkesů, než jeden duch! Nebylo však co počítí, a proto jsem se odstrojil a ulehl... Moje svíce sotva osvětlovala stěny, na nichž visely portréty předků, jeden strašnější druhého, staré zbraně, lovcí rohy a ostatní fantasmagorie... Bylo ticho jako v hrobě, jen v sousedním sále šuškal myši a praskal rozeschlý nábytek. Ale za oknem dále se cosi ďábelského... Vítr komusi odzpěvoval, stromy se s nárkem ohýbaly, okenice skřípala a tloukla do okenního rámu. Myslete si ještě k tomu, že se mně točila hlava a s hlavou celý svět... Když jsem zavřel oči, zdálo se mi, že mne postel nosí po celém domě a že hraji s duchy čechardu. Abych přemohl strach, zhasil jsem nejdříve svíčku, protože pustá komnata při jejím svitu zdála se strašnější než po tmě.“

Tři dívky, poslouchající plukovníka, přitiskly se k němu blíže a zakotvily na něm upjatě své oči.

„Nu,“ pokračoval plukovník, „jakkoli jsem se snažil usnouti, sen ode mne prchal. Tu se mi zdálo, že zloději lezou do okna, tu jsem slyšel něčí šepot, tu se kdosi dotýkal mého ramene – vůbec se mi snila čertovina, jaká jest každému známa, kdo se někdy nacházel v nervosním napjetí.“

Však uprostřed čertoviny a chaosu hlasů rozeznávám zvuk podobný šlapání trepek – a co byste mysli? Slyším, kterak někdo přichází k mým dveřím, kašle a otvírá je...

„Kdo to?“ táži se, zvedaje se.

„To jsem já... neboj se!“ odpovídá ženský hlas.

Zaměřil jsem ke dveřím... Prošlo několik vteřin, a já pocítil, jak dvě ženské ručky, měkké jako kavčí prach, ulehly mi na ramena.

„Miluji tě... Jsi mi dražší než život,“ řekl melodický ženský hlas.

Horký dech se dotkl mé tváře, a já, zapomenuv na metelici, duchy, na vše na světě, objal jsem ji v pasu – a jaký to byl pás. Takový může vytvořit příroda pouze na zvláštní zakázku a jednou za deset let. Tenký, jako vysoustruhovaný, horoucí, efemerní jako dětský dech... Neodolal jsem, silně jsem ji stiskl do náručí... Ústa naše slila se v pevný, dlouhý polibek a... zaklínám se všemi ženami na světě, že naň nezapomenu do smrti.“

Plukovník umkl, vypil půl sklenice vody a sníživ hlas, pokračoval:

„Když jsem druhého dne vyhlédl z okna, spatřil jsem, že jest ještě větší vánice, a že nijak není možno jeti. Byl jsem nucen celý den sedět u správce, hrát s ním karty a pít. Večer jsem byl opět v pustém domě a právě v půlnoci jsem objímal známý pás. Ano, slečny, kdyby nebylo lásky, byl bych tam zhynul nudou aneb se upil.“

Plukovník vzdechl, vstal a mlčky počal chodit po salonu.

„Nu... a co bylo dále?“ tázala se jedna ze slečen, hynouc očekáváním.

„Nic. Následujícího dne jsem byl již na cestě.“

„Avšak... kdo byla ta žena?“ tázaly se nerozhodně slečny.

„Pochopitelno kdo!“

„Nic není pochopitelno.“

„Byla to moje žena!“

Všecky tři slečny vyskočily jako uštknuty.

„To jest... jak to?“ tázaly se.

„Ach, bože, což tu nepochopitelno?“ tázal se plukovník mrzutě a pokrčil rameny.

„Myslím, že jsem se dosti jasně vyjadřoval. Jel jsem do Ševelek se ženou... Nocovala v pustém domě v sousední komnatě... zcela jasné!“

„Mmm,“ zahovořily slečny, spouštějíce zklamány ruce. „Začal jste krásně a skončil bůh ví jak... žena... Odpusťte, ale to není ani zajímavé a... ani dosti málo vtipné.“

„Zvláštní! Vy byste tedy chtěly, aby to nebyla moje řádná žena, ale nějaká cizí. Ach, slečny, slečny! Když nyní takto soudíte, což budete mluvit až se vdáte?“

Slečny rozpačitě umlkly. Rozmrzely se a úplně zklamány počaly zívati.

Při večeři pak ničeho nejedly, koulely z chleba kuličky a mlčely.

„Ne, jest to docela i – nesvědomité!“ nevydržela jedna z nich. „K čemu vyprávěti, když to mělo takový konec? Pěkného v té povídce nebylo nic...“

„Počátek byl tak vábný a – najednou jste jej přerval...“ dodala druhá. „Učinil jste si z nás posměch a nic více.“

„Nu, nu, nu... žertoval jsem,“ řekl plukovník. „Nehněvejte se, slečny, žertoval jsem jen. Nebyla to moje žena, ale správčova...“

„Ano?“

Slečny se najednou rozveselily, a oči jim zajiskřily. Přisedly k plukovníkovi, a nalévajíce mu vína, zasypaly ho otázkami. Nuda zmizela, zmizela brzy i večeře, neboť slečny počaly s velkou chutí jísti.

Cestující první třídy

Cestující první třídy, když se byl na nádraží naobědval a trochu napil, rozložil se na sametovém divaně, sladce se protáhl a zdříml si. Podřímav pak ne více pěti minut, pohlédl matnými očima na svůj protějšek, usmál se a řekl:

„Můj otec blahé paměti, byl rád, když ho po obědě ženské škrábaly na patách. Činím to jako on, než s tím rozdílem, že vždy po obědě češi si ne paty, ale jazyk. Rád si, hříšný člověk, na sytý žaludek popovídám. Dovolíte, pokřápati si trochu s vámi?“

„Prosím,“ souhlasil protějšek.

„Po dobrém obědě mi stačí nejmenší podnět, aby mi do hlavy vlezly čertovsky velké myšlenky. Tak na př. právě jsme spolu viděli u buffetu dva mladé lidi, a vy jste slyšel, kterak jeden z nich druhému gratuloval k jeho známosti. „Gratuluji vám,“ pravil, „máte již známost a počínáte si dobývat slávy.“ Patrně to byli herci, anebo mikroskopičtí novináři. Ale na nich vám nezáleží. Mě, pane, zajímá nyní otázka, co se vlastně rozumí slovy sláva nebo známost? Co myslíte? My všichni pojímáme slávu po – puškinsku, t. j. Více méně subjektivně, ale nikdo dosud slova toho jasně a logicky nevymezil. Dal bych mnoho za takové vymezení!“

„K čemu by se vám to hodilo?“

„Víte, kdybychom znali, co jest sláva, možno, že bychom poznali způsoby, jak jí dosíci,“ řekl první cestující a zamyslíl se. „Třeba podotknouti, pane, že když jsem byl mladší, toužil jsem všemi cevami své duše po známosti. Populárnost byla, abych tak řekl, mým šílenstvím. Pro ni jsem se učil, pracoval, v noci nespál, nenajedl se a zdraví si zkažil. I zdá se, na kolik mohu souditi nestranně, že jsem měl všechny podmínky k jejímu dosažení. Předně jsem zaměstnáním inženýr. Za svého života vystavěl jsem v Rusku asi dvacet velkolepých mostů, ve třech městech jsem zřídil vodovody, pracoval jsem v Rusku, v Anglii, v Belgii... za druhé jsem napsal mnoho speciálních článků ze svého odboru. Za třetí, milý pane, již od dětství mám náklonnost k chemii; zajímaje se v prázdne chvíli vědou, vynašel jsem způsoby dobývání některých organických kyselin, tak že moje jméno najdete ve všech cizozemských učebnicích chemie. Celou dobu jsem sloužil, dopracoval jsem se hodnosti skutečného státního rady a pověst mám nezkalenou. Nebudu vás unavovati vypočítáváním svých zásluh a prací, řeknu vám pouze, že jsem vykonal více, než mnohý, který má jméno. A co z toho? Jsem stár, počínám churavěti, ale mohu říci, že jsem znám asi tak, jako ten černý pes, který tamto běží po náspu.“

„Jak to můžete věděti? Možno, že jste znám.“

„Hm!... Zkusme to hned... Řekněte, slyšel jste někdy jméno Krikunov?“

Protějšek obrátil oči ke stropu, zamyslel se a usmál se.

„Ne, neslyšel...“ řekl.

„To jest moje jméno. Vy, starší a intelligentní člověk, ani jednou jste o mně neslyšel – toť dostatečný důkaz! Patrně domáhaje se známosti, nedělal jsem toho, čeho třeba. Neznal jsem skutečný způsob a snaže se popadnouti slávu za ocas, nezašel jsem k ní s pravé strany.“

„Jaké jsou to ty opravdové způsoby?“

„A, čerti vědí! Řekněte: talent? Geniálnost? ne tuctovitost? Docela ne, milý pane... Paralelně se mnou žili a tvořili svoji kariéru lidé poměrně prázdní, nicotní, ba i ničemní. Pracovali tisíckrát méně než já, nelezli z kůže, nestkvěli se talenty, nedobývali si známosti, a podívejte se na ně! Jména jejich objevují se v časopisech i v rozhovorech! Nebude-li vás to mrzeti, objasním to příkladem. Před několika léty stavěl jsem v K. most. Musím vám říci, že nuda v tom prašivém K. byla strašná. Kdyby nebylo žen a karet, byl bych se snad zbláznil. Nu, je to pryč, seznámil jsem se tam z dlouhé chvíle s jednou zpěvačkou. Čerti vědí, všickni byli jí nadšeni, ale podle mého – jak vám to mám říci? Byla to obyčejná, tuctová ženština, jakých je mnoho. Holčička prázdná, svéhlavá, lačná a při tom ještě hloupá. Mnoho jedla, mnoho pila, spala do pěti do večera – a více, myslím, nic. Pokládali ji za koketku – to bylo její povolání – ale když se o ní chtěli vyjádřiti literárně, nazývali ji umělkyní a zpěvačkou. Dříve jsem byl fanatickým ctitelem divadla, a proto mě tento darebácký způsob, nazývati ji umělkyní, po čertech dopaloval! Zvátí se umělkyní anebo docela zpěvačkou neměla nejmenšího práva. Byla to bytost úplně bez nadání, bez citu a, možno i říci, ubohá. Pokud se pamatuji, zpívala ohavně, a celý půvab jejího „umění“ spočíval v tom, že nepřicházela v rozpaky, když k ní chodili do šatny. Obyčejně si vybírala vaudevilly přeložené se zpěvem a takové, kde se mohla zastkvíti v úzkém mužském kostýmu. Jedním slovem – pfi! Nu, prosím, račte dáti pozor. Jak se nyní pamatuji, následovalo slavnostní odevzdání nově postaveného mostu veřejné dopravě. Bylo svěcení, řeči, telegramy a ostatní. Já, víte, obcházel jsem své dítě a bál se, aby mi autorskou radostí neprasklo srdce. Jest to minulé a netřeba dělati skromného, a proto vám řeknu, že most ode mne přijímali velkolepý! Nebyl to most, ale obrázek! Prosím, nerozčilte se, když jest tu přítomno celé město. „Nu, myslil jsem, nyní budou oči všech obráceny na mě. Kam bych se schoval?“ Ale, ach, marně jsem se, milý pane, obával! Kromě oficiálních osob nevšiml si mne nikdo. Lidé stáli v hromadě na břehu, dívali se jako berani na most, ale o to, kdo jej stavěl, nestaral se nikdo. Čert aby je spral, ale od té doby nenávidím naše velectěné obecnstvo. Avšak pokračujme. Najednou se obecnstvo pohnulo a počalo mezi sebou šuškat... Obličej se usmívaly, ramena se pohybovala. „Nejspíše mě uviděli,“ myslil jsem si. Ale tu máš, čerte kropáč! Pozoruj, kterak se zástupem probírá moje zpěvačka,

za ní houf darmošlapů, a k tomu všemu že jsou obráceny všechny pohledy zástupu. Mezi tisícíhlavým houfem nastal šepot: „Jak jest krásná! Okouzluující!“ A tu si teprve všimli mne... Jacísi dva holobrádkové, nejspíše místní ctitelé scenického umění, pohlédli na mě, na sebe a zašeptali si: „To jest její milovník!“ Jak se vám to líbí? A jakási figura s cylindrem a dávnou neholenou dršťkou, která byla již dlouho kolem přešlapovala, obrátila se ke mně slovy:

„Víte, kdo je ta dáma, která kráčí po onom břehu? To jest ta a ta... Hlas má pode vší kritikou, ale ovládá jím dokonale!“

„Nemohl byste mi říci,“ obrátil jsem se k němu s otázkou, „kdo stavěl tento most?“

„Skutečně, to nevím!“ odpověděl, „nejspíše nějaký inženýr!“

„A kdo,“ táži se dále, „stavěl ve vašem K. kostel?“

„Ani to vám nemohu říci.“

Tázel jsem se dále, koho pokládají v K. za nejlepšího paedagoga, stavitele, a na všechny moje otázky tato figura odpovídala záporně.

„A prosím vás,“ tázel jsem se konečně, „s kým žije tato zpěvačka?“

„S nějakým inženýrem Krikunovem.“

Nu, milý pane, jak se vám to líbí? Než dále...

Minesängrů nyní na tom světě není, a veškerá známost děje se výhradně novinami. Druhého dne po svěcení mostu sáhl jsem dychtivě po místním „Věstníku“ a hledám v něm zmínku o své osobě. Přehlížím dlouho všechny čtyři strany, až konečně – sláva! Počínám čísti: „Včera za překrásného počasí a obrovského účastenství obecnstva konalo se v přítomnosti jeho Excellence, náčelníka gubernie a ostatních úředníků, svěcení nového mostu atd.“ Ke konci stálo: „Svěcení, záříc krásou, byla účastna mezi ostatními, miláček zdejšího obecnstva, naše nadaná umělkyně ta a ta. Rozumí se, že zjev její způsobil sensaci. Hvězda byla oblečena, atd.“ Ale o mně kdyby tam bylo aspoň půl slůvka! Jest to maličkost, ale věřte mi, že jsem se tehdy dal zlostí do pláče!

Upokojil jsem se myšlenkou, že venkov jest hloupý, že od něho nemožno ničeho očekávati a že pro jméno třeba se odebrati do duševního centra, do hlavního města. Náhodou jsem měl tehdy v Petrohradě v konkursu, jehož lhůta se blížila ke konci, zadanou práci.

Rozloučil jsem se s K. a odejel do Petrohradu. Z K. do Petrohradu jest daleko a proto, abych se nenudil, vzal jsem si zvláštní kupé, nu... a rozumí se, i zpěvačku. Cestou jsme jedli, pili champagnské a tra-la-la. Tak jsme přijeli do duševního středu. Přišel jsem v den konkursu a měl jsem, milý pane, potěšení, slaviti vítězství: moje práce dostala první cenu. Sláva! druhého dne jdu na Něvský a kupuji si za sedm griveníků různých časopisů. Spěchám domů, uléhám na pohovku a přemáhaje chvění, začínám čísti: „Včera přibyla rychlíkem do

Petrohradu známá umělkyně z venkova, ta a ta. S potěšením jsme pozorovali, že jižní ponebí velmi blahodárně účinkovalo na naši známou; její výtečný scenický zevnějšek...‘ dále se již nepamatuji! O mnoho níže pod touto zprávou bylo nejdrobněji vytisknuto: ‚Včera na tom a tom konkursu dostal první cenu inženýr ten a ten.‘ A dosti. K tomu ještě moje jméno obrátili, z Krikunova učinili Kirkunova. Tu máte to duševní centrum. Ale to není ještě všechno... Když jsem za měsíc odjížděl z Petrohradu, všechny časopisy o překot psaly o naší nevyrovnatelné, božské vysoce nadané, a již moji milenku vynášely ne jménem rodinným, ale křestním a oteckým.

Několik let později jsem byl v Moskvě. Byl jsem tam pozván vlastnoručním dopisem starosty v záležitosti, o níž se křičí v novinách více než sto let. Mezi tím jsem měl v jednom z museí pět veřejných přednášek k dobročinnému účelu. Myslím, že toho bylo dosti, abych se stal známým v městě, třeba na tři dny, není-li pravda? Ale, ach! Ani jediný moskevský časopis se o mně nezmínil. O požárech, operetě, o radních, kteří ve schůzi spí, o opilých kupcích – o všem jsem se dočetl, ale o své záležitosti a projektu, o přednáškách ani ‚a‘. A to roztomilé moskevské publikum! Jedu po tramvaji... Vagon jest nabit dámami, vojáky, studenty, kursistkami.

‚Povídá se, že sem městská rada pozvala za jakousi záležitostí inženýra,‘ řekl jsem svému sousedu tak hlasitě, aby to mohl celý vagon slyšeti.

‚Nevíte, jak se jmenuje?‘

Soused zavrtěl hlavou. Ostatní publikum pohlédlo na mě běžně, a ve všech pohledech jsem četl ‚nevím‘.

‚Povídá se, že kdosi přednáší v tom a v tom museum,‘ dotírám na obecnost, snaže se navázati hovor. ‚Praví se, že jest to zajímavé!‘

Nikdo ani hlavou nekývl. Patrně málokdo slyšel o přednáškách, a dámy vůbec nevěděly o existenci musea. To by ale ještě nebylo nic, však představte si, milý pane, najednou publikum vyskakuje a tlačí se k oknům. Co se to děje?

‚Hleďte, hleďte!‘ šťouchl mě soused. ‚Vidíte toho bruneta, který sedá na izvozcíka? To je známý rychlochodec King!‘

A celý vůz se rozhovořil. O rychlochodcích, zajímavějších tehdy moskevské mysli.

Mohl bych vám uvést ještě mnoho jiných příkladů, ale myslím, že jest dosti těchto. Připusťme, že se sám v sobě mýlím, že jsem se chlubil, a že nemám nadání, ale kromě sebe mohl bych vám ukázati na množství svých vrstevníků, pozoruhodných svým nadáním a dělností, kteří zemřeli neznámi. Všichni ti ruští plavci, chemikové, fyzikové, mechanikové, hospodáři – jsou populární? Jsou známi naší vzdělané masse ruští umělci, sochaři, literáti?

Mnohý starý literární pes, přičinlivý a nadaný, očichává třicet let redakční prahy, popíše, čerti vědí, co papíru, dvacetkrát se soudí o diffamacii a přece se nedostane dále od svého mraveniště! Jmenujte mi aspoň jednoho koryfeu naší literatury, který by byl znám dříve, než se o něm roznesla v zemi sláva, že byl zabit v souboji, že se zbláznil, odešel do vyhnanství, aneb znamenitě hraje v karty.“

Cestující první třídy tak se dal unést, že pustil doutník z úst a povstal.

„Ano,“ pokračoval zuřivě, „paralelně s nimi ukáží vám sta jiných lidí, zpěvaček, akrobatů a šašků, kteří jsou známi již nemluvňatům. Ano!“

Skříply dvěře, zavál průvan, a do vagonu vstoupila osoba zasmušilého pohledu, v haveloku, s cylindrem a modrými brejlemi. Zamračila se, rozhlédla se po místech a odešla dále.

„Víte, kdo to jest?“ ozval se nesmělý šepot ze vzdáleného kouta vagonu. „To jest známý taškář tuský N. N., obeslaný k soudu v záležitosti U...ské banky.“

„Tu to máte!“ zasmál se cestující první třídy. „Tuského taškáře zná, ale zeptejte se ho, zná-li Semiradského, Čajkovského nebo filosofa Solověva, zavrtí vám makovicí... Svinstvo!“

Prošly asi tři minuty mlčení.

„Dovolte, abych se vás zeptal,“ zakašlal nesměle protějšek, „znáte jméno Puškov?“

„Puškov? Hm!... Puškov... Nikoli, neznám!“

„To jest moje jméno...“ řekl rozpačitě protějšek. „Tedy neznáte? A já jsem již třicetpět let profesorem na jedné ruské universitě..., členem akademie nauk..., moje práce byly nejménou uveřejněny...“

Cestující první třídy a jeho protějšek pohlédli na sebe a dali se do smíchu.

Dáčníci²

Na stanici letního sídla procházel se párek novomanželů. On ji držel kol pasu, ona se k němu tulila, a oba byli šťastni. Zpod obláček hleděla na ně luna a mračila se. Jistě že jim záviděla a zlobila se na své nudné, nikomu neprospěšné panenství. Tichý vzduch byl silně proycen vůní bezu a střemchy. Kdesi za kolejemi křičel chřástal.

„Jak jest krásně, Sášo, jak jest krásně!“ pravila žena. „Skutečně, možno se domnívati, že jest to vše sen. Hleď, jak vábně a laskavě zírání na nás ten lesík! Jak milé jsou ty solidní,

² Dáča – letní sídlo.

mlčelivé telegrafní sloupy! Ožívují, Sášo, krajinu a praví, že tam někde jsou lidé, civilizace... Což se ti nelíbí, donáší-li k tvému sluchu větřík slabý šum přijíždějícího vlaku?“

„Ano... Jaké máš však horké ruce! To je tím, že se rozčiluješ, Varjo... Co nám připravili k večeři?“

„Kuře... Nám dvěma stačí. Tobě přivezli z města sardinky a balyk.“³

Měsíc, jako by číchl k tabáku, schoval se za mráček. Lidské štěstí mu připomínalo jeho opuštěnost a osamělé lůžko za lesy a dolinami.

„Jede vlak!“ řekla Varja. „Jak jest krásně!“

V dáli se ukázaly ohnivé oči. Na peron vyšel přednosta stanice, a na kolejích zakmitala sem tam signálová světla.

„Vypravíme vlak a půjdeme domů,“ řekl Sáša a zívá. „Krásně se nám spolu žije, Varjo, tak krásně, že to k neuvěření.“

Temná obluda se tiše přiblížila k nádraží a zastavila se. V osvětlených vozech zamíhaly se ospalé obličejy, klobouky, ramena...

„Ach! Ach!“ zaznělo z jednoho vozu. „Varja nám přišla s mužem naproti! Tu jsou! Varenko! Varenko! Ach!“

Z vagonu vyskočila dvě děvčata a zavěsila se Varji na šíji. Za nimi se ukázala plná, starší dáma a vysoký, hubený pán se šedivými licousy, potom dva gymnasisti obtížení zavazadly, za nimi guvernánka a konečně babička.

„Tak jsme tu, tak jsme tu, příteličku!“ počal pán s licousy, tiskne Sášovi ruku. „Načekať jsi se, vid’! Možno, žes i huboval strýce, že nejede. Koljo, Kostjo, Nino, Fifo... děti! Polibte strýčka Sášu! Jedeme k tobě s celou rodinou na tři, čtyři dni. Snad nebudeme překážet? Řekni bez okolků.“

Manželé, spatřivše strýce s rodinou, přišli v úžas. Pokud strýc mluvil a líbal se, kmitl Sášovi v hlavě následující obraz: on i žena nechají hostům své tři pokoje, peřiny, pokrývky; balyk, sardinky budou v okamžiku snědeny, bratránkové rvou květiny, rozlévají inkoust, teta celé dny vykládá o své nemoci a o tom, že jest rozená baronesa von Fintich...

A Sáša již s nenávistí hleděl na svou mladou ženu a šeptal jí:

„To k tobě přijeli... čert aby je vzal!“

„Ne, k tobě!“ odpověděla mu ona, blednouc a rovněž s nenávistí a zlobou. „Nejsou to moji, ale tvoji přátelé!“

Potom obrátila se k hostům a řekla s přívětivým úsměvem:

³ Balyk – sušený hřbet jesetří.

„Prosím!“

Z pod obláčku vyplul opět měsíc. Zdálo se, že se usmívá a jest rád, že nemá přátel. Sáša se obrátil, aby skryl svůj mrzutý, zoufalý obličej a řekl, přidávaje svému hlasu veselý, srdečný tón:

„Prosím! Prosím, drazí hosté!“

Noc před soudem

„Budeme míti neštěstí, pane!“ řekl kočí, obraceje se ke mně a ukazuje bičem na zajíce, který nám přeběhl přes cestu.

Věděl jsem, že i bez zajíce jest moje budoucnost zoufalá. Jel jsem totiž k C-skému okresnímu soudu, kde jsem měl usednouti na lavici obžalovaných pro zločin dvojženství. Počasí bylo strašné. Když jsem v noci přijel na poštovní stanici, měl jsem vzezření člověka, kterého zasypali sněhem, polili vodou a potom mu notně nařezali – tak jsem ozábl, promokl a seslábl jednotvárným otřásáním jízdou. Na stanici mi vyšel vstříc dozorce, vysoký, plešatý ospalý muž s vousy, které mu zdánlivě vyrůstaly z nozder a překážely čichu.

A čichati bylo, třeba se přiznati, co. Když dozorce, bruče, supě a škrábaje se za límcem, otevřel dvěře do staničního „pokoje“ a mlčky mi ukázal loktem na místo mého odpočinku, obestřel mě silný zápach kyseliny, pečetního vosku a rozmačkaných štěnic – tu div jsem se nezakl. Plechová lampička, stojící na stole, osvětlovala dřevěně nebarvené stěny a čadila jako louč.

„Máte tu smrad, siñore!“ řekl jsem, vcházeje a klada svůj vak na stůl.

Dozorce počichal vzduch a nedůvěřivě zavrtěl hlavou.

„Páchne tu jako obyčejně,“ řekl a poškrábal se. „To se vám jen zdá, že jste promrzl. Kočí od koní čpí, ale páni nezapáchají.“

Propustil jsem dozorce a počal prohlížeti svůj dočasný byt. Voskovaným plátnem povléknutá pohovka, na niž jsem měl ulehnouti, byla široká jako postel pro dvě osoby a studená jako led. Kromě pohovky byla v komnatě ještě veliká železná kamna, stůl se zmíněnou lampičkou, něčí bufy, něčí vak a plenta, přehrazující kout. Za ní někdo tiše spal. Když jsem se rozhlédl, ustlal jsem si na pohovce, a počal se svlékati. Nos můj brzy zvykl zápachu. Svlékl jsem kabát, spodky, boty a, neustále se protahuje, usmívaje a krče, počal jsem, vysoko zvedaje své bosé nohy, poskakovati kolem železných kamen. Tak jsem se ještě více zahřál. Potom nezbyvalo nic jiného než se natáhnouti na pohovku a usnouti; ale tu se mi přihodila malá náhoda. Můj pohled utkvěl totiž mimovolně na plentě a... představte si můj

úžas! Odtud patřila na mě ženská hlavička s rozpuštěnými vlasy, černýma očima a odkrytými zoubky. Černé brvy její se zvedaly, na tvářích hrály hezké jamky – smála se tedy. Zarazil jsem se. Hlavička, zpozorovavši, že jsem ji viděl, octla se rovněž v rozpacích i schovala se. Sklopil jsem oči jako bych byl vinen, po tichu jsem zaměřil k posteli, kdež jsem ulehl a přikryl se šubou.

„Jaká náhoda!“ myslil jsem si. „Zajisté viděla, jak jsem skákal! Nepěkné...“

Připomínaje si rysy hezké hlavičky, rozblouznil jsem se. Obrazy jeden hezcí a svůdnější druhého tísnily se v mé obrazotvornosti a... a, jako by za trest za hříšné myšlenky pocítil jsem na své pravé tváři silnou bolest. Popadl jsem se za tvář, nic jsem nechtyl, ale domyslíl jsem se, co to as jest: bylo cítiti zápach rozmačknuté štěnice.

„Řas ví, co to jest!“ ozval se v tom ženský hlásek. „Proklaté štěnice, jistě že mě chtějí sežrat!“

Hm!... Vzpomněl jsem si na svůj pěkný zvyk bráti s sebou vždycky na cestu perský prášek. I tentokrát jsem mu nezůstal nevěren. Ve vteřině byla krabička tohoto z vaku vyndána. Nezbyvalo nyní než nabídnouti hezoučké hlavičce tento prostředek a – známost bude hotova. Než jak to učiniti?

„Toť hrozné!“

„Paní,“ řekl jsem pokud možno nejsladším hlasem. „Pokud jsem porozuměl vašemu poslednímu výkřiku, koušou vás štěnice. Mám s sebou perský prášek. Je-li libo, tož...“

„Ach, prosím!“

„V tom případě... obleknu jen šubu,“ zaradoval jsem se, „a přinesu vám jej.“

„Ne, ne... Podejte mi jej skrze plentu, ale sem nechod'te!“

„Vím, že to mohu učiniti skrze plentu. Nebojte se, nejsem snad nějaký bažibozuk...“

„A kdož vás zná! Jste cestující...“

„Hm!... A kdybych k vám vešel i za plentu... nebylo by to nic zvláštního... a to tím spíše, že jsem lékař,“ zalhal jsem si, „a lékaři, policisté a domácí kadeřníci mají právo vedrati se do soukromého života.“

„Povídáte pravdu, že jste doktor? Opravdu?“

„Čestné slovo. Dovolíte vám tedy přinést prášek?“

„Nu, jste-li doktor, račte... Proč se však máte namáhati? Mohu k vám poslati muže... Fed'o!“ řekla brunetka, sníživši hlas. „Fed'o Probuď se, tuleni! vstaň a jdi za plentu. Doktor jest tak laskav a nabízí nám perský prášek.“

Přítomnost „Fedi“ za plentou byla pro mě ohromující novinkou... Bylo mi jako bych dostal obuškem... Mou duši naplnil pocit, který dle vši pravděpodobnosti zakouší kohoutek u

pušky, činí-li náraz: bylo mně hanba, měl jsem zlost... V duši se mi udělalo najednou tak ošklivě a Feďa, který vyšel před plentu, zdál se mi takovým ničemou, že div jsem nezavolal stráž. Feďa představoval vysokého, asi padesátiletého, žilnatého člověka se šedými licousy, se sevřenými úřednickými rty a modrými žilkami, nepravidelně běhavšími po jeho nose a spáncích. Byl v chalátě a v bačkorách.

„Jste velice laskav, doktore,“ řekl, bera ode mne perský prášek a obraceje se k plentě. „Merci... I vás zastihla plískanice?“

„Ano!“ zavrčel jsem, lehaje na pohovku a zuřivě natahuje na sebe šubu. „Ano!“

„Tak... Zinočko, po tvém nosíčku běží štěnice! Počkej, shodím ji!“

„To můžeš,“ zasmála se Zinočka. „Nechytil jsi ji! Státní rada, všecko se ho bojí, ale se štěnicí nemůže nic poříditi!“

„Zinočko, před cizím člověkem... (vzdech). Věčně jsi taková... Bůh ví..!“

„Svině, spát člověka nenechají!“ zavrčel jsem, zlobě se, aniž bych sám věděl proč.

Ale manželé brzy utichli. Zavřel jsem oči a abych usnul, nemyslíl jsem na nic. Však minulo půl hodiny, hodina... a já jsem dosud nespál. Konec konců i sousedé moji počali se vrtěti a šeptem hubovati.

„Podivno, ani perský prášek nepomáhá!“ zavrčel Feďa. „Tolik jest těch štěnic! Doktore! Zinočka vás prosí, proč štěnice tak ohavně páchnou?“

Rozhovořili jsme se. Povídali jsme o štěnicích, o počasí, ruské zimě, o medicíně, v níž jest tak málo smyslu jako v astronomii; popovídali jsme si o Edisonu...

„Ty, Zinočko, nestyd' se... Vždyť jest to doktor!“ zaslechl jsem šepot po rozhovoru o Edisonovi. „Neostýchej se a zeptej se... Není se čeho báti... Šervecov nepomohl, a tento, možno, že ti pomůže.“

„Zeptej se sám!“ zašeptala Zinočka.

„Doktore,“ obrátil se ke mně Feďa. „Od Čeho má moje žena takovou tíhu v prsou? Kašel... víte... ji tísní, tak jako, víte, by měla cosi spečeného...“

„To by byl dlouhý hovor, najednou to nelze říci,“ pokusil jsem se vyklouznouti.

„Nu, což na tom, že by byl dlouhý? Času jest dosti... tak jako tak nespíme... Podívejte se, holoubku! Třeba podotknouti, že ji léčil Šervecov... Jest to dobrý člověk, ale... kdo ho zná? Nevěřím mu! Nevěřím! Vidím, že nemáte chuti, ale buďte tak laskav! Prohlédněte ji, a já mezi tím zajdu k dozorci a poručím postavit samovar.“

Feďa zašoural bačkorami a odešel. Vešel jsem za plentu. Zinočka seděla na široké pohovce, obložena množstvím podušek a držela svůj krajkový limeček.

„Ukažte jazyk!“ řekl jsem sedaje vedle ní a chmuře brvy.

Ukázala mi jazyk a zasmála se. Jazyk byl obyčejný, růžový. Počal jsem jí sahati na puls.

„Hm!“ zabručel jsem, nemoha jej nalézt.

Nepamatuji se, jaké otázky, hledě na její smějící se obličej, jsem jí kladl, ale vím pouze tolik, že ku konci své diagnostiky jsem byl takovým hlupákem a idiotem, že mi rozhodně na nich nezáleželo.

Konečně jsem usedl ve společnosti Fedi a Zinočky k samovaru. Bylo třeba napsati recept, a já jsem jej vytvořil podle všech pravidel medicínské nauky:

Rp.

Sic transit 0,05

Gloria mundi 1,0

Aquae destillatae 0,1

Za dvě hodiny lžici.

Paní Sjelové.

Dr. Zajcev.

Ráno, když jsem s vakem v ruce, úplně jsa připraven k odjezdu, loučil se na vždy se svými novými známými, držel mě Fed'a za knoflík a podávaje mi desetirublovku, přesvědčoval mě:

„Ne, musíte vzít! Jsem zvyklý platiti za každou čestnou práci! Studoval jste, pracoval jste! Své vědomosti jste zaplatil krvavým potem! Rozumím tomu!“

Nic naplat, byl jsem nucen desetirublovku vzít.

Tak jsem v hlavních rysech strávil noc před soudem. Nebudu vám popisovati ty pocity, které jsem zakoušel, když se přede mnou otevřely dvěře, a strážník mi ukázal na lavici obžalovaných. Řeknu pouze, že jsem zbledl a zarazil se, když jsem vzadu spatřil tisíc na mě zírajících očí a když pak jsem pohlédl na vážné, slavnostně vážné fysiognomie porotců, měl jsem se za ztracena.

Avšak nemohu popsati, ani vy si nedovedete představití můj úžas, když upřev oči na stůl pokrytý červeným sukmem, spatřil jsem na místě státního zástupce – koho myslíte? – Fed'u! Týž seděl a cosi psal. Hledě na něho, vzpomněl jsem si na štěnice, Zinočku, svoji diagnostiku, a ne mráz, ale celý ledový oceán mi proběhl po zádech. Hned mě nepoznal, ale potom se jeho zřítelnice rozšířily, dolní čelist slabě poklesla... ruka se zachvěla. Zvolna se zvedl a upřel na mě svůj olověný pohled. Zvedl jsem se rovněž a, sám nevěda proč, vpil se do něho svými očima.

„Obviněný, oznamte soudu vaše jméno a ostatní,“ řekl předseda.

Státní zástupce usedl a vypil sklenici vody. Na čele mu vystoupil studený pot.

„Nu, jsem v pěkné bryndě!“ myslil jsem si.

Podle všech známek státní zástupce se rozhodl připravit mě. Stále se rozdražďoval, hrabal se ve vědeckých výpovědích, broukal...

Však třeba ukončit. Píši to v soudní budově v době polední přestávky. Hned po ní přijde řeč státního zástupce.

Co se stane?

Nu, obecnstvo

„Dostí, nebudu již pít!... Ne... za žádnou cenu ne! Jest již čas přijít k rozumu. Třeba pracovat, namáhat se... Bereš-li rád služné, tedy pracuj čestně, horlivě, podle svědomí, pohrdaje klidem i spánkem. Pohodlí nech... Navykl jsi, brachu, brát zadarmo služné, a to není pěkné... to není pěkné...“

Vrchní konduktér Podtjagin, když si byl přečetl několik podobných naučení, počíná cítiti neodolatelnou touhu po práci. Jsou již dvě hodiny v noci, ale, nehledě na to, budí konduktéry a jde s nimi po vagonech kontrolovat lístky.

„Vašš... lístky!“ volá, vesele pocvakáváje klíšťkami.

Ospalé postavy, zahalené pološerem vozů sebou trhají, otrásají hlavami a podávají své lístky.

„Vašš... lístky!“ obrací se Podtjagin k cestujícímu druhé třídy, hubenému, žilnatému člověku, zabalenému v šubu a pokrývku, a obloženému pokrývkami. „Vašš... lístky!“

Žilnatý člověk neodpovídá. Jest pohroužen v spánku. Vrchní konduktér se dotýká jeho ramene a netrpělivě opakuje:

„Vašš... lístky!“

Cestující sebou škube, otvírá oči a s úžasem hledí na Podtjagina.

„Co? Kdo to?“

„Povídá se vám po lidsku: vašš... lístky! Ne-e-obtěžujte si!“

„Můj bože!“ sténá žilnatý člověk, děláje plačtivý obličej. „Bože, můj bože! Trpím revmatismem... tři noci jsem nespál, schválně jsem užil morfia, abych usnul, a vy... na mě s lístkem! Vždyť jest to necitelné, nelidské! Kdybyste věděl, jak jest mi trudno usnout, neznepokojoval byste mě takovým nesmyslem... Toť nemilosrdné, nesmyslné! Nač potřebujete můj lístek? Hloupost!“

Podtjagin přemýšlí, má-li býti uražen či nic – a rozhoduje se, že bude uražen.

„Nekřičte zde! Zde není krčma!“ povídá.

„Však v krčmě jsou lidé lidštější...“ kašle cestující. „Teď mohu usínat po druhé! Divná věc: celou cizinu jsem projel, a nikdo se mně neptal po lístku, a tady, zrovna jakoby jim to čert napískal, pořád, pořád!“

„Nu, jeďte si tedy do ciziny, když se vám to tam líbí!“

„Toť hloupé, pane! Málo toho, že moří cestující čmoudem, dusnem a průvanem, chtějí ho ještě, čert je sper, dorazit formalitou. Lístek potřebuje! Řekněte, jaká to horlivost! Kdyby to bylo ještě ke kontrole, ale to polovice vlaku jede bez lístků!“

„Poslouchejte, pane!“ dopaluje se Podtjagin. „Nepřestanete-li křičet a znepokojoval obecnstvo, budu nucen vás na stanici vysadit a sestavit protokol!“

„Toť hanebné,“ horlí obecnstvo. „Dotírá na nemocného člověka! Poslechněte, mějte útrpnost!“

„Ale vždyť on sám nadává!“ namítá bázlivěji Podtjagin. „Dobře, nechci lístek... Jak si přejete... Ale zajisté sami víte, že to moje služba vyžaduje... Kdyby nešlo o službu, tu, ovšem... Můžete se i přednosta stanice zeptat... Koho vám libo se zeptejte...“

Podtjagin krčí rameny a odchází od nemocného. Z počátku se cítí uraženým, potom však, projda dva tři vagony, počíná cítiti ve svých obrkondukterských prsou jakýsi nepokoj, podobný výčtkám svědomí.

„Skutečně, buditi toho nemocného nebylo třeba,“ myslí si. „Ostatně, nejsem vinen... Oni si tam myslí, že to dělám k vůli sádlu, z dlouhé chvíle, ale to nevědí, že to vyžaduje služba... Nevěří-li, mohu jim přivésti přednostu.“

Stanice. Vlak stojí pět minut. Před třetím zvoněním vchází v známý vagon druhé třídy Podtjagin a za ním kráčí s červenou čepicí představený stanice.

„Tuhle ten pán,“ počíná Podtjagin, „povídá, že nemám plného práva dotazovat se po lístkách, a... a cítí se uraženým... Prosím vás, pane přednosta, vysvětlete mu – žádám-li lístky ve službě nebo zbytečně?“

„Pane,“ obrací se Podtjagin k žilnatému člověku. „Pane, nevěříte-li mi, můžete se zeptat přednosta stanice!“

Nemocný sebou trhne jako uštknut, otvírá oči, a učiniv plačtivý obličej, zvrací se na lenoch divanu.

„Můj bože! Druhý prášek jsem vzal a sotva jsem zdřiml, již jest tu opět, opět! Prosím vás, mějte slitování!“

„Můžete promluvit s panem přednostou... mám-li plné právo žádati lístky čili nic!“

„Toť nesnesitelné! Tu máte váš lístek! Tu máte! Koupím vám ještě pět lístků, jen mě nechte v pokoji umřít! Což jste sám nebyl nikdy nemocen! Necitelný lid!“

„Toť prostě posměšek!“ horlí nějaký pán ve vojenské uniformě. „Jinak si nemohu vysvětliti toto dotírání.“

„Nechte toho...“ mračí se představený stanice, tahaje Podtjagina za rukáv.

Podtjagin krčí rameny a zvolna odchází za představeným stanice.

„Račte tu vyhovět!“ povídá v rozpacích. „K vůli němu jsem zavolal přednostu, aby pochopil, upokojil se, a on – nadává.“

Druhá stanice. Vlák stojí deset minut. Před druhým zvoněním, když Podtjagin stojí u buffetu a pije selterskou vodu, přistupují k němu dva pánové, jeden v obleku inženýra a druhý ve vojenském kabátě.

„Poslechněte, vrchní konduktere!“ obrací se inženýr k Podtjaginu. „Vaše chování se k onomu nemocnému cestujícímu pobouřilo všechny přítomné. Jsem inženýr Pozickij a tu jest... pan plukovník. Neomluvíte-li se u cestujícího, podáme stížnost k řediteli, našemu dobrému známému.“

„Pánové, vždyť já... vždyť vy...“ zdřevěněl Podtjagin.

„Objasnění nám netřeba. Ale ujist'ujeme vás, že neomluvíte-li se, bereme cestujícího ve svou ochranu.“

„Dobře, já... já, nechť, omluvím se... Račte!“

Za půl hodiny Podtjagin, vymysliv omluvnou frázi, která by upokojila cestujícího a nezmenšila jeho důstojnost, vchází do vagonu.

„Pane!“ obrací se k nemocnému. „Poslechněte, pane!“

Nemocný sebou trhne a vyskakuje

„Co?“

„Já bych... jak se jmenujete... Nebud'te uražen...“

„Och, vodu...“ zadýchá se nemocný, popadaje se za srdce. „Třetí prášek jsem vzal, zdřiml jsem a... zase! Bože, kdy se skončí ta muka?“

„Já bych... Odpusťte...“

„Poslechněte... Vysad'te mě v následující stanici... Nejsem s to dále trpěti... Já... já umírám...“

„Toť podlé, ničemné!“ bouří obecnstvo. „Jděte odtud pryč! Za podobné posměšky si zaplatíte! Ven!“

Podtjagin mává rukou, vzdychá a vychází z vagonu. Jde do služebního vozu, sedá unaven ke stolu a nařiká:

„Nu, obecnstvo! Račte mu vyhovět! Račte sloužit, namáhat se! Bezděčně plivneš na všecko a dáš se do pití... Neděláš nic – zlobí se, počneš-li dělat – zlobí se zase... Pít!“

Podtjagin vypíjí najednou půl láhve a více již nemyslí na práci, povinnost a čest.

Perpetuum mobile

Vyšetřující soudce Grišutkin, stařík, počavší sloužiti ještě v předreformní době, a doktor Svistickij, melancholický pán, jeli na obdukcii. Jeli na podzim, polní cestou. Byla strašná tma, a jen se lilo.

„Taková slota,“ vrčel vyšetřující soudce. „Nejen, že nemáme civilisace a humanity, ale ani pořádného klimatu není. Země, darmo mluvit! Také Evropa, pomyslíš si... Déšť a déšť! Jakoby byl najat, ničema! Jeď, proklatče, rychleji, nechceš-li, ničemo, darebáku, abych ti vyrazil zuby!“ křikl vozkovi, sedícímu na kozlíku.

„Zvláštní, Ageji Aleksejiči!“ pravil doktor, vzdychaje a hale se do mokré šuby. „Ani si nevšímám toho počasí. Mě hněte jakási zvláštní, těžká předtucha. Zdá se mi, jakoby se nade mnou vznášelo jakési neštěstí. A já věřím v předtuchy a... čekám. Všecko se může přihodit. Nákaza mrtvolou... smrt milované bytosti...“

„Aspoň před Miškou se styďte, stará babo, hovořit o předtuchách.“

„Huř než jest, již nemůže být. Co jest horšího než takový déšť? Víte co, Timoteji Vasiliči? Nejsem s to, abych tak dále jel... Kdybyste mě zabil, nemohu. Třeba se někde zastavit na nocleh... Kdo tu bydlí blízko?“

„Javan Javanyč Ježov,“ řekl Miška. „Hned za lesem, jen co se přejede můstek.“

„Ježov? Jeď k Ježovu! Právě vhod, již jsem dávno nebyl u toho starého hřišního.“

Jeli lesem, po můstku, zahrnuli na levo, potom na pravo a vjeli do velikého dvora předsedy smírčího soudu, jenerálmojora ve výslužbě, Ježova.

„Doma!“ řekl Grišutkin, vylézaje z tarantasu a patře do osvětlených oken. „To je dobře, že jest doma. Napijeme se, najíme a vyspíme... Jest to ničemný člověk, ale třeba doznati, pohostinný.“

V předsíni je uvítal sám Ježov, maličký, vrásčitý stařík pichlavého obličeje.

„Právě vhod, právě vhod, pánové,“ zahovořil. „Zrovna jsme sedli k večeři, jíme vepřovou. A víte, sedí u mne náměstek prokurátora. Zaplat' mu Bůh, andílkovi, přijel pro mě. Zítřka s ním jedu na sjezd. Máme zítřka sjezd, safraporti.“

Grišutkin a Svistickij vstoupili do sálu. Tam stál veliký stůl zastavený zákusky a víny. U jednoho příboru seděla dcera domácího pána, Naděžda Ivanovna, mladá brunetka ve smutečním oděvu po nedávno zemřelém muži; u druhého seděl vedle ní náměstek Ťulpanskij, mladý muž s množstvím modrých žilek v obličejí.

„Znáte se?“ tázal se Ježov. „Prokurátor – moje dcera.“

Brunetka se usmála, a přimhouřivši oči, podala příchozím ruku.

„Tak z cesty, pánové?“ řekl Ježov, nalévaje tři kalíšky. „Dejte se do toho, lidé boží. I já připiji společnosti, safraportí. Nuže, na zdraví!“

Připili si. Grišutkin snědl okurku a dal se do vepřové. Doktor se napil a vzdychl. Ťulpanskij, poprosiv dříve o dbvolení, zapálil si doutník, při čemž vycenil zuby tak, že se zdálo, jakoby jich měl aspoň sto.

„Nu, což, pánové? Sklínky nečekají! A? Prokurátore! Doktore! Připíjím medicíně! Mám rád medicínu. Vůbec mám rád mládež, safraportí. Ať se povídá, co chce, ale mládež půjde vždy vpřed! Nuže, na zdraví!“

Rozhovořili se. Mluvili všickni, kromě prokurátora Ťulpanského, který seděl, mlčel a pouštěl nosem kouř. Patrně se považoval za aristokrata a pohrdal doktorem i soudcem. Po večeři Ježov, Grišutkin a náměstek prokurátora sedli k vintu.^[1] Doktor a Naděžda Ivanovna usedli k pianu a rozhovořili se.

„Jedete na obdukcí?“ počala hezoučká vdovička. „Pitvati mrtvolu? Ach! Jakou třeba mítí sílu vůle, jakou železnou povahu, nemrknouti okem, zajeti nožem a vraziti jej po rukojet' do těla mrtvého člověka. Mám úctu k lékařům. Jsou to zvláštní, svatí lidé. Doktore, proč jste tak smuten?“ tázala se.

„Mám jakousi předtuchu... Tísni mě nějaká zvláštní, těžká předtucha. Jakoby mě očekávala ztráta milované bytosti.“

„Jste ženat, doktore? Máte příbuzné?“

„Ani živé duše. Jsem samotný a nemám ani známých. Řekněte, milostivá, vy věříte v předtuchy?“

„O, ano, věřím.“

Mezi tím, co doktor a vdovička hovořili o předtuchách, Ježov a soudce vstávali neustále od karet a chodili ke stolu se zákusky. Ve dvě hodiny si Ježov, který byl prohrál, najednou vzpomněl na zítřejší sjezd a uhodil se do čela.

„Holenkové! Co to děláme?! Ach, vy bezbožníci, bezbožníci! Zítra máme jet na sjezd, a my hrajeme! Spat, spat, safraportí! Nad'ko, marš spat! Prohlašuji zasedání za skončeno.“

„Jste šťasten, doktore, že můžete v takové noci spát,“ řekla Naděžda Ivanovna, loučíc se s doktorem. „Nemohu spát, když děšť bubnuje na okno, a kdy stenají mé ubohé sosny. Půjdu a budu se nudit s knihou. Nejsem s to usnouti. Vůbec, hoří-li v chodbě na okně proti mým dveřím lampička, znamená to, že nespím, a že mě mučí nuda...“

Doktor a Grišutkin ve vykázaném jim pokoji našli dvě ohromné postele s množstvím peřin. Doktor se svlékl, ulehl a přikryl se i s hlavou. Soudce se odstrojil a lehl, ale dlouho se vrtěl, potom vstal a chodil po pokoji. Byl to nejvyšš nepokojný člověk.

„Pořád myslím na tu paničku, vdovičku,“ řekl. „Jaká to rozkoš. Život bych pro ni dal! Oči, ramena, nožky v lilových punčoškách... oheň ženská! Žena jen což! To jest hned patrnó! A taková krása náleží čerti vědí komu – právníkovi, prokurátoru! Tomu žilnatému hlupci, podobnému Angličanu! Nemohu, brachu, cítit ty právníky. Když jsi s ní mluvil o předtuchách, pukal žárlivostí! Darmo mluvit, skvostná žena! Div přírody!“

„Ano, úctyhodná osoba,“ řekl doktor vystrukuje hlavu zpod pokryvky. Dojmům přístupná, nervná, citlivá. My tu spolu usneme hned, ale ona, ubohá, nemůže spát. Její nervy nesnesou takové bouřlivé noci. Řekla mi, že se bude celou noc nudit a číst knihu. Jistě že u ní teď hoří lampička.“

„Jaká lampička?“

„Říkala, že hoří-li u jejích dveří na okně lampička, značí to, že nespí.“

„To ti řekla? Tobě?“

„Ano, mně.“

„V tom případě tě nechápu! Přece řekla-li tak, značí to, že jsi nejšťastnější ze smrtelníků. Jsi chlapík, doktore! Chlapík! Gratuluji, příteli! Závidím ti, ale gratuluji! Ani tak nejsem rád k vůli tobě, ale k vůli tomu právníkovi, té rezavé kanálii! Jsem rád, že mu nasadíš rohy! Nu, oblékej se! Marš!“

Grišutkin, když byl opilý, každému tykal.

„Co si myslíte, Ageji Aleksejiči! Bůh ví co, skutečně,“ odpověděl stydlivě doktor.

„Nu, nu... nepovídej, doktore! Stroj se a val... Jak to zpívají v ‚Životu za cáře‘? A na cestě lásky den trhám jako kvítek... Oblékej se, má duše. Nu tak! Timošo! Doktore! Nu tak, dobytku!“

„Odpusťte, nerozumím vám.“

„Co tu rozuměti! Jest to astronomie, či co? Oblékni se a jdi k lampičce, tam porozumíš.“

„Podivno, že máte tak nepěkné mínění o té dámě i mně.“

„Nech filosofování!“ rozzlobil se Grišutkin. „Můžeš ještě váhati? Vždyť jest to cynism!“

Dlouho přesvědčoval doktora, zlobil se, prosil, ano i klekl, a končil tím, že mu hlasitě vynadal, plivl a svalil se na postel. Ale za čtvrt hodiny najednou vyskočil a vzbudil doktora.

„Poslouchejte! Nechcete k ní rozhodně jít?“ tázal se přísně.

„Ach... proč bych chodil? Jaký jste vy nepokojný člověk, Ageji Aleksejiči! Hrůza – s vámi jezdit na obdukcí.“

„Nu, ať vás tedy čerti vezmou, půjdu k ní sám! Ne... nejsem horší než ten právník aneb doktor-baba. Jdu!“

Oblékl se rychle a šel ke dveřím.

Doktor na něho tázavě pohlédl, jakoby nechápal, a potom vyskočil.

„Myslím, že žertujete?“ tázal se, zastupuje Grišutkinu cestu.

„Nemám kdy s tebou mluvit... Pust’!“

„Ne, nepustím vás, Ageji Aleksejiči. Lehněte si... Jste napilý!“

„Jakým právem mě nechceš, eskulape, pustit?“

„Právem člověka, který jest povinen chrániti řádnou ženu. Ageji Aleksejiči, vzpamatujte se, čeho se chcete dopustit! Jste stařec! Jest vám šedesát sedm let!“

„Já stařec?“ urazil se Grišutkin. „Který ničema ti řekl, že jsem stařec?“

„Napil jste se, Ageji Aleksejiči a jste rozčilen. To není pěkné! Nezapomínejte, že jste člověk a ne zvíře! Tomuto sluší, podřizuje-li se pudu, ale vy jste král přírody, Ageji Aleksejiči!“

Král přírody zrudl a strčil ruce do kapes.

„Ptám se tě posledně: pustíš anebo nepustíš?“ křikl pronikavým hlasem, jakoby křičel v poli na vozku. „Kanálie!“

Ale ihned se lekl vlastního hlasu a odešel ode dveří k oknu. Ač byl opilý, přece se styděl za svůj pronikavý křik, který jistě vzbudil celý dům. Po chvíli mlčení přistoupil k němu doktor a dotekl se jeho ramene. Oči jeho byly vlhké, tváře mu hořely.

„Ageji Aleksejiči!“ řekl chvějícím se hlasem. „Po ostrých slovech, když jste, zapomenuv na všecku slušnost, vynadal mi kanálií, uznáte, že nemůžeme zůstat pod jednou střechou. Velice jste mě urazil... Dejme tomu, že jsem vinen, než... čím jsem vlastně vinen? Počestná a vážená dáma, a vy si najednou dovolujete podobné výrazy. Odpusťte, nejsme dále přátely.“

„Výborně! Nepotřebuji takových přátel.“

„Odjedu v tu minutu, déle nemohu s vámi zůstat, a... doufám, že se již nesetkáme.“

„Vy odjedete, na čem?“

„Svémi koňmi.“

„A na čem já pojedou? Co to má být! Chcete být naposled hrubým? Přivezl jste mě svými koňmi, jste povinen mě také odvézt.“

„Odvezu vás, liboli vám. Ale hned... Ihned odjedu. Jsem tak rozčilen, že zde nemohu déle zůstat.“

Grišutkin a Svistickij se potom mlčky oblékli a vyšli na dvůr. Vzbudili Mišku, sedli na tarantas a odjeli.

„Cyniku...“ bručel soudce. „Neumíš-li zacházet s pořádnými ženami, sed' doma a nechod' do domů, kde jsou ženy.“

Bylo nesnadno posoudit, plísnil-li sebe nebo doktora. Když se tarantas zastavil u jeho bytu, seskočil, a zacházeje za vrata, zvolal:

„Nepřeji si vaší známosti!“

Minuly tři dni. Doktor, skončiv své návštěvy, ležel na pohovce a z dlouhé chvíle četl v „Kalendáři lékařském“ jména petrohradských a moskevských lékařů, snaže se nalézt nejhezčí a nejzvučnější. Duše jeho byla tichá a klidná jako nebe, na jehož blankytu stojí nehybné skřivánek, a bylo to následkem toho, že se mu minulé noci zdálo o požáru, což znamená štěstí. Najednou zaslechl šum přijíždějících saní (napadlo sněhu), a na prahu se objevil vyšetřující soudce Grišutkin. Byl to neočekávaný host. Doktor se zvedl a se strachem a v rozpacích naň pohlédl. Grišutkin zakašlal, sklopil oči a zvolna zaměřil k pohovce.

„Přijel jsem se vám omluvit, Timoteji Vasiliči,“ počal. „Byl jsem k vám poněkud nezdovořilý, ano, zdá se, že jsem vám řekl i nějakou nepříjemnost. Pochopíte můj stav tehdejší, vzniklý následkem přílišného pití a té staré kanálie, a odpusťte mi.“

Doktor vyskočil a se slzami v očích stiskl podávanou mu ruku.

„Ach... odpusťte! Marie, čaj!“

„Ne, čaj nechci... Není kdy. Místo čaje, poručte kvas. Napijeme se a pojedeme k pitvě mrtvoly.“

„Jaké mrtvoly?“

„Nu, toho poddůstojníka, jehož jsme jeli onehdy pitvat, ale nedojeli jsme.“

Grišutkin a Svistickij se napili kvasu a odejeli k obdukcí.

„Rozumí se, že se omlouvám,“ mluvil cestou vyšetřující soudce: rozohnil jsem se tehdy, ale přece, víte, mě mrzí, že jste nenasadil tomu prokurátoru parohů... Kanálie!“

Projíždíce Alimanovo, spatřili u hostince ježovskou trojku.

„Ježov je tu!“ řekl Grišutkin. „To jsou jeho koně. Zajdeme tam a podíváme se... Napijeme se selterské vody a podíváme se na sklepnici. Zde jest znamenitá sklepnice. Ženská jen což! Div přírody!“

Cestující vylezli ze saní a vešli do hostince. Tam seděli Ježov a Ťulpanskij a pili čaj.

„Kam jedete? Odkud?“ divil se Ježov, vida Grišutkina a doktora.

„Jedeme na obdukcí, ale nemůžeme dojetí. Zapadli jsme do očarovaného kruhu. A kam vy jedete?“

„Na sjezd, holenku.“

„Proč pak tak často? Vždyť jste tam jeli předvčirem!“

„Čerta jsme jeli... Prokurátora bolely zuby, a i já jsem nebyl celou tu dobu v dobré kůži. Nu, co budete pít? Přisedněte, safraportí. Chcete vodku nebo pivo? Dej nám, sklepnice, jedno i druhé. Ach, jaká to sklepnice!“

„Ano, znamenitá sklepnice,“ souhlasil soudce. „Ženská jen což!“

Za dvě hodiny vyšel z hostince doktorův Miška a řekl generálovu kočímu, aby vypřáhl a provedl koně.

„Pán poručil... Sedli ke kartám!“ pravil a mávl rukou. „Teď se odtud do zítřka neheme. Nu, i policejní komisař jede! To tu budeme sedět ještě do pozejtří!“

K hostinci přijel komisař. Poznav ježovské koně, příjemně se usmál a vyběhl po schůdkách nahoru.

Přesolil

Geometr Glěb Gavrilovič Smirnov přijel na stanici Griluški. Do statku, kam byl povolán, musilo se jeti koňmi třicet – čtyřicet verst. (Nebude-li vozka opilý a koně neherky, nebude to ani třicet, ale bude-li mít mušku aneb koně udřené, najde se padesát verst.)

„Prosím vás, řekněte mi, kde zde najdu poštovní koně?“ obrátil se geometr k staničnímu četníku.

„Jaké? Poštovní? Tady se nenajde sto verst kolem cestovní pes, neřku-li kůň... kam jedete?“

„Do Děvkina, na panství generála Chochotova.“

„Co dělat?“ zívł četník. „Jděte za nádraží, tam bývají někdy na dvoře mužící, kteří vozí cestující.“

Geometr vzdychl a pustil se za nádraží. Tam po dlouhém pátrání, smlouvání a váhání našel zdravého mužíka, zasmušilého, pihovatého, oblečeného v roztrhanou halenu a bačkory.

„Čert ví, jakou to máš tělegu!“ zamračil se geometr, leza na vozík. „Člověk neví, kde je zadek, ani kde je předeček.“

„Kde je koňský ocas, tam je předeček, a kde sedí vaše milost, zadek...“

Koník byl mladý, ale hubený s odřenýma nohama a pokousanýma ušima. Když vozka vstal a šlehl jej provázkovým bičem, zavrtil pouze hlavou, když pak se dopálil a šlehl jej ještě jednou, tělega zaskřípala a zachvěla se jako v zimnici. Po třetí ráně se tělega zakývala a po čtvrté se hnula z místa.

„Tak pojedeme celou cestu?“ tázal se geometr, pocítuje silné otřásání a podivuje se vlastnosti ruských vozků spojovati tichou jízdu želví s osrdí otřásajícím kodrcáním.

„Do-o-jedeme!“ upokojil ho vozka. „Kobyła je mladá... Až se rozeběhne, potom ji nezastavíš... No-o-o, prokla...tá!“

Když tělega vyjela z nádraží, byl soumrak.

V pravo se prostírala temná, zmrzlá rovina bez konce... Pojedeš-li tudy, najisto zajedeš k čertu na táčky. Na obzoru, kde tento mizel a splýval s oblohou, dohasínala zvolna podzimní zář... V levo od cesty v tmějším se vzduchu jevíly se jakési kopečky, stohy to z minulého léta aneb vesnice. Co bylo napřed, geometr neviděl, protože na oné straně zastírala celý obzor široká, neforemná záda vozky. Bylo ticho, ale studeno, mrazivo.

„Jaká to zde poušť!“ myslil si geometr, snaže se ukryti své uši límcem pláště. Nejistý čas – přepadnou člověka, oloupí ho, a nikdo o tom ani nezví, i kdyby se z děl střílelo... Ani na vozku se nelze spolehnout... Jaký to hřbet! Takové dítě přírody se tě dotkne prstem a máš duši na jazyku! I obličej má zvířecí, podezřelý!“

„Hej, milý,“ tázal se geometr, „jak ti říkají?“

„Mně? Klim.“

„Jak je tu u vás, Klime? Není zde nebezpečno? Nečtveračí se tu?“

„Ba ne, Bůh je milostiv... Kdo by čtveračil?“

„Dobře, že nečtveračí... Vzal jsem s sebou pro každý případ tři revolvery,“ zalhal si geometr. „Víš, s revolverem jsou špatné žerty. Deset lupičů možno spořádat...“

Setmělo se. Tělega najednou zaskřípala, zapískala, zachvěla se a, zrovna jako by nechtěla, zahnula v levo.

„Kam mě to veze?“ pomyslně si geometr. „Pořád jel přímo a teď najednou v levo. Ještě mě zaveze do nějaké peleše a... a... Stává se to! Poslouchej,“ obrátil se k vozkovi. „Tak povídáš, že tu není nebezpečno? To je škoda... já se velice rád rvu s loupežníky... Na pohled vypadám slabý, nemocný, ale sílu mám jako býk... Jednou mě přepadli lupiči. Co bys myslil? Jednoho jsem tak napálil, že... že, rozumíš, duši vypustil a druhí dva se skrze mne dostali na

Sibíř... Nevím sám, kde se ve mně ta síla bere. Jednou rukou popadnu takového chlapíka jako jsi ty a... praštím jím.“

Klim se ohlédl na geometra, zamrkal celým obličejem a šlehl koníka.

„Ano, brachu...“ pokračoval geometr. „Chraň Bůh si se mnou něco začít. Nestačí, že lupič zůstane bez rukou i nohou, ale ještě si to zodpoví před soudem... Znam všechny soudce i komisaře. Jsem úřední osoba... Jedu, představení o tom vědí... a hledí, aby mi nikdo nic zlého neudělal. Všude jsou cestou rozestaveni četníci... Po... po... počkej!“ vzkřikl najednou geometr. „Kam jsi to zajel? Kam mě vezeš?“

„Což pak nevidíte? Do lesa!“

„Skutečně, les...“ pomyslí si geometr. „A já jsem se lekl! Avšak netřeba prozrazovat své rozčilení! Pozoroval již, že se bojím. Proč se tak často na mě ohlíží? Jistě něco zamýšlí... Dříve jen tak tak že jel, co noha nohu mine, a teď jak upaluje! Poslouchej, Klime, proč tak ženeš koně?“

„Neženu ho. Sám se rozběhl... Jak se jednou rozběhne, žádným způsobem se nezastaví. Sám není rád, že má takové nohy.“

„Lžeš, brachu! Vidím, že lžeš... Ale neradím ti, abys tak rychle jel. Zadrž koně... Slyšíš? Zadrž ho!“

„Proč?“

„Proto., proto, že mají za mnou ze stanice vyjet čtyři kamarádi. Třeba, aby nás dohonili. Slíbili, že mě v tom lese dohoní... S nimi se to pojede veseleji ... Jsou to lidé zdraví, silní... každý má pistoli... Co se stále ohlížíš a vrtíš jako na jehlách? a? Na mě se nemusíš pranic ohlížet... na mně není nic zajímavého... leda revolvery. Chceš-li vytáhnout je a ukáži ti je...“

Geometr učinil pohyb, jako by hledal v kapsách, ale v tom okamžiku se stalo něco, čeho by se byl při své bázlivosti nenadál. Klim se najednou vyvalil z tělegy a po čtyřech se rozběhl do houští.

„Pomoc!“ křičel. „Pomoc! Vem si, proklatý, koně i s tělegou, jen nehub mou duši! Pomoc!“

Ozvaly se rychlé, vzdalující se kroky, praskot roští – a vše umlklo... Geometr, jenž neočekával takové překvapení, v prvním okamžiku zastavil koně, potom usedl pohodlněji na voze a počal přemýšlet.

„Utekl... polekal se, hlupák... Nu, co teď dělat? Sám jeti nemohu, neznám cesty, také by mohli myslet, že jsem mu ukradl koně... Co dělat? Klime! Klime!“

„Klime!...“ odpovídala ozvěna.

Myšlenka, že bude nucen celou noc v zimě prosedět v tmavém lese a poslouchat pouze vlky, ozvěnu a frkání hubené kobylky, počala geometra tak trýzniti, jakoby mu někdo jezdil po zádech studenou rašplí.

„Klimuško!“ křičel. „Holoubku! Kde jsi, Klimuško?“

Asi dvě hodiny křičel tak geometr, a když již ochraptěl a smířil se s myšlenkou, že bude nocovati v lese, donesl k němu slabý větřík něčí ston.

„Klime! Jsi to ty, holoubku? Jedeme!“

„Zabiješ mě!“

„Ale já jsem žertoval, holoubku! Bůh mě trestej, žertoval jsem. Jaké pak mám revolvery? To jsem jen tak ze strachu lhal! Buď tak hodný, pojedme! Mrznu.“

Klim, jenž se byl jistě domyslíl, že by skutečný loupežník dávno již byl pryč s koněm i s tělegou, vyšel z lesa a nesměle se přiblížil k svému cestujícímu.

„Nu, čeho jsi se, hloupý, polekal? Žertoval jsem, a ty jsi se lekl... Sedni si!“

„Bůh ti odpusť, pane,“ zavrčel Klim, leza na vozík. „Kdybych to byl věděl, ani za sto rublů byl bych nejel. Div jsem strachy neumřel...“

Klim šlehl koníka. Tělega se zachvěla... Klim šlehl ještě jednou a tělega se zakolébala. Po čtvrtém šlehu se hnula ku předu, geometr si zakryl uši límcem a zamyslíl se. Cesta a Klim se mu již nezdáli nebezpečnými.

Šťastný

Ze stanice Bologoje na Nikolajevské dráze vyjíždí osobní vlak. V jednom z vozů druhé třídy „pro nekuřáky“ dříme, zahaleno vagonovým šerem, pět cestujících. Právě byli něco pojedli a nyní, opřevše se o lenochy, snaží se usnouti. Ticho.

Dvěře se otvírají, a do vozu vstupuje vysoká, tyčkovitá figura v rezavém klobouku a ve šviháckém svrchníku, připomínající operetní neb verneovské korespondenty.

Figura se zastavuje uprostřed vozu, supí a dlouho prohlíží divany.

„Ne, ten to také není!“ bručí. „Řas ví, co se to děje! Toť strašné! Ne, ten to není!“

Jeden z cestujících pohlíží na figuru a radostně volá:

„Ivane Alexejeviči! Jaká náhoda? Jste to vy?“

Tyčkovitý Ivan Alexejevič sebou trhne, tupě pohlíží na cestujícího a, poznáv ho, vesele tleská rukama.

„Hlele! Petr Petrovič!“ povídá. „Jak dlouho jsme se neviděli! Nevěděl jsem, že jedete také tím vlakem.“

„Živ a zdrav?“

„Tak tak, jen že jsem, holenku, ztratil svůj vůz a nemohu jej teď nijak nalézt, jsem to blbec! Potřebuji natlouci!“

Tyčkovitý Ivan Alexejevič se kýve a chichiká.

„Stávají se takové případy!“ pokračuje. „Po druhém zvonění šel jsem se napítí koňaku. Nu, myslím si, následující stanice jest daleko, abych vypil ještě jednu. Pokud jsem tak myslil a pil, zvonilo se po třetí... běžím jako šílený a skáči do prvního vagonu. Nu, nejsem blbec? Nejsem slepičí syn?“

„Pozoruji, že jste vesele naladěni,“ povídá Petr Petrovič. „Poseďte!“

„Ne, ne... půjdu hledat svůj vůz. S bohem!“

„Po tmě ještě spadnete s lávky. Sedněte, a až přijedeme na nejbližší stanici, najdete svůj vůz. Sedněte!“

Ivan Alexejevič vzdychá a nerozhodně usedá proti Petru Petroviči. Jest patrně rozčilen a vrtí sebou jako na jehlách.

„Kam jedete?“ táže se Petr Petrovič.

„Já? Ven. Mám v hlavě takovou míchanici, že ani sám nevím, kam jedu. Veze mě osud, i jedu. Cha, cha... Viděl jste někdy šťastného hlupáka? Ne? Tedy se podívejte! Před vámi jest nejšťastnější ze smrtelníků! Ano! Není v mém obličejí nic pozorovat?“

„Jest pozorovati, že... jste... trošičku...“

„Musím mít strašně hloupý obličej! Ech, škoda, že tu není zrcadla, abych se podíval! Cítím, holenku, že se ze mne dělá idiot. Čestné slovo! Cha, cha... Můžete si představit, konám svatební cestu. Nu, nejsem slepičí syn?“

„Vy? Což jste se oženil?“

„Dnes, nejmilejší! Po oddavkách jsme jeli přímo k vlaku.“

Počínají gratulace a obyčejné otázky.

„Podívejme se...“ směje se Petr Petrovič, „proto vy jste tak nafintěn.“

„Ano... Z illuse jsem se i voňavkou postříkal. Vězím po uši v marnivosti! Nemám starostí, ani myšlenek, ale pouze pocit čehosi... čert ví, jak bych to nazval... dobroty nebo čeho? Od narození jsem se lépe necítil!“

Ivan Alexejevič zavírá oči a kroutí hlavou.

„K neuvěření jsem šťasten!“ povídá. „Sudťe sám. Teď však půjdu do svého vozu. Tam u okna sedí na divánku bytost, která, abych tak řekl, jest vám oddána celou svou bytostí. Taková blondynka s nosíkem... prstíky. Má dušinko! Andílku můj! A nožka! Bože! To není nožka jako tyto naše tlapy, ale cosi miniaturní, kouzelné... allegorické! Vzal bych ji a snědl!“

E, vy nic nechápete! Vždyť vy jste materialista, u vás jest na všechno hned analyse, to a to! Jste staří, suší mládenci a více nic! Až se oženíte, uvidíte! Řeknete, kde pak je Ivan Alexejevič? A tak nyní půjdu do svého vozu. Tam mě již netrpělivě očekávají. Vítá mě úsměv. Přisedám a takto dvěma prsty ji беру za bradičku.“

Ivan Alexejevič vrtí hlavou a zajíká se šťastným smíchem.

„Potom kladeš svou hlavu na její ramínko a rukou objímáš pás. Kolem, víte, ticho... poetické pološero. Celý svět bych objal v tu minutu. Dovolte, Petře Petroviči, abych vás objal!“

„Bude mě těšiti.“

Přátelé se při družném smíchu cestujících objímají, a šťastný novomanžel pokračuje:

„A pro větší blbství, čili jak se v románech praví, pro větší illusi, jdeš k buffetu a převrátíš dvě tři sklenky. Potom se v hlavě, v prsou tvoří cosi, o čem se ani v pohádkách nedočeš. Jsem člověk malý, nepatrný, ale zdá se mi, že nemám mezí... Celý svět objímám!“

Cestující při pohledu na napilého, šťastného novomanžela jsou nakaženi jeho veselím a necítí dřimoty. Místo jednoho posluchače objevuje se jich kolem Ivana Alexejeviče již pět. On se vrtí jako na jehlách, mává rukama a žvatlá bez přestávky. Směje se i ostatní se smějí.

„Hlavní věc, pánové, jest málo mysliti! K čertu se všemi, těmi analysemi... Chceš-li píti, nu pij a nefilosofuj, škodí-li to, nebo je-li to prospěšno!... K čertu všechny ty filosofie a psychologie!“

Vagonem prochází konduktér.

„Milý příteli,“ obrací se k němu novomanžel, „až půjdete vozem č. 209., najdete tam dámu v šedém kloboučku s bílým ptákem, řekněte jí, že jsem zde.“

„Prosím. Jen že v tomto vlaku není č. 209., ale 219!“

„Nu, tedy 219! To jest jedno I řekněte té dámě, že její muž je zdrav!“

„Muž... Dáma... Dávno-li je tomu tak? Muž... Cha, cha... Řezu potřebuješ a jsi muž! Ach, idiote! A ona! Včera byla ještě děvčátkem... Věřiti se nechce!“

„Za našich časů jest zvláštní spatřiti šťastného člověka,“ povídá jeden z cestujících. „Spíše bílého slona uvidíš.“

„Ano, a kdo jest tím vinen?“ odpovídá Ivan Alexejevič, protahuje své dlouhé nohy s velice ostrými špičkami u bot. „Nebýváte-li šťastni, jste tím sami vinni! Ano, a co jste vy myslili? Člověk jest strůjcem svého štěstí. Chtějte, a budete šťastni, ale vy nechcete. Tvrdošijně se od štěstí odvracíte!“

„Tu to máme! Jakým způsobem?“

„Velice prostým!... Příroda ustanovila, aby člověk v jisté periodě svého života miloval. Tato perioda nastala, nu miluj tedy celým žářem, ale vy neposloucháte přírody a stále na něco čekáte. Dále... Zákon praví, že normální individuum má vstoupiti v manželství... Bez manželství není štěstí. Nadešla vhodná doba, nu i žeň se, zbytečno prodlévati... Ale vy se neženíte, stále na něco čekáte! Potom se v zákoně praví, že víno veselí srdce lidské... Je-li ti dobře, a chceš, aby ti bylo ještě lépe, jdi tedy k buffetu a napij se... Hlavní věc jest – nemudrovat, ale péci dle šablony. Šablona jest velká věc!“

„Pravíte, že jest člověk tvůrcem svého štěstí. Jaký pak jest to u čerta tvůrce, stačí-li bolavý zub aneb zlá tchyně, aby jeho štěstí odletělo? Vše závisí od náhody. Kdyby nás tak potkala kukujevská katastrofa, zpíval byste jinou...“

„Nesmysl!“ protestuje novomanžel. „Katastrofy bývají jednou za rok. Nebojím se žádných náhod, protože k nim není příčiny. Náhody jsou řídké! Nu, k čertu s nimi! Nechci o nich ani mluvit! Zdá se, že přijíždíme k stanici.“

„Kam nyní jedete?“ táže se Petr Petrovič. „Do Moskvy, nebo někam jižněji?“

„Děkuji pěkně! Jak bych, jeda na sever, se dostal někam na jih?“

„Moskva přece není na severu.“

„Vím, ale vždyť nyní jedeme do Petrohradu!“ pravil Ivan Alexejevič.

„Do Moskvy jedeme, buďte tak laskav!“

„Totiž, jak to do Moskvy?“ diví se novomanžel.

„Zvláštní... Kam jste si vzal lístek?“

„Do Petrohradu.“

„V tom případě vám gratuluji. To jste nepřišel do pravého vlaku.“

Následovala půlminutová pomlčka. Novomanžel vstává a tupě pohlíží na společnost.

„Ano, ano,“ vysvětluje Petr Petrovič, „v Bologem jste nevskočil do pravého vlaku... Po koňaku vás to nechalo zapadnouti do opačného.“

Ivan Alexejevič bledne, popadá se za hlavu a počíná rychle chodit po vagonu.

„Ach, jsem to idiot!“ zlobí se. „Ach, jsem to ničema, aby mě čerti schlastli! Nu, co teď budu dělat? Vždyť v tom vlaku jest žena! Jest tam sama, čeká mě, trápí se! Ach, jsem to hrachováč!“

Novomanžel padá na divan a svíjí se, jako by mu někdo šlápl na kuří oko.

„Jsem nešťastný člověk!“ stená. „Co budu dělat? Co?“

„Nu, nu...“ těší ho cestující. „Hlouposti... Telegrafujte ženě a hleďte, abyste se cestou dostal na rychlík. Takovým způsobem ji dohoníte.“

„Rychlík!“ naříká si novomanžel – tvůrce svého štěstí. – „Ale kde naň vezmu peníze? Všecky mé peníze jsou u ženy!“

Pošeptavše si, smějící se cestující činí sbírku a opatřují šťastného penězi.

Tlustý a tenký

Na nádraží Nikolajevské dráhy setkali se dva přátelé: jeden tlustý, druhý tenký. Tlustý se byl právě na nádraží naobědval a mastné jeho rty leskly se jako zralé višně. Páchlo od něho cherešem a fler-d’oranžem. Tenký právě vyšel z vagonu a byl obtížen vaky, uzly a škatulemi. Z něho páchla uzenina a káva. Za jeho zády vyhlížela hubeňoučká ženština s dlouhou bradou – jeho žena, a vysoký gymnasista s přimhouřeným okem – jeho syn.

„Porfiriji!“ zvolal tlustý, spatřiv tenkého. „Jsi to ty? Můj holoubku! Jak dlouho jsme se neviděli!“

„Pro pána krále!“ podivil se tenký. „Míšo! Příteli z dětství! Kde jsi se tu vzal?“

Přátelé se třikrát políbili a upřeli druh na druhu oči plné slz. Oba byli příjemně překvapeni.

„Můj milý!“ počal tenký, když se políbili. „Toho jsem se nenadál! Tot’ překvapení! No, podívej se na mne hezky! Jsem takový krasavec, jako jsem byl! Ach, ty bože! Nu, co ty děláš? Jsi bohat? Ženat? Já jsem, jak již vidíš... To jest moje žena, Luisa, rozená Vancenbachová... luteránka... A tu jest můj syn, Nafanail, žák třetí třídy. Nafaňo, přítel mého dětství. Studovali jsme spolu v gymnasium.“

Nafanail se trochu rozmyslil a smekl čapku.

„Pamatuješ se, jak tě škádlili? Tebe nazývali Herostratem, protože jsi papiroskou propálil úřední knížku, a mě Efiatem, protože jsem se rád hašteřil. Krásné... Byli jsme dětmi! Neboj se, Nafaňo! Pojď k němu blíže... Tu jest moje žena, rozená Vancenbachová... luteránka.“

Nafanail, trochu se rozmysliv, schoval se za zády otce.

„Nu, jak se máš, příteli?“ tázal se tlustý, nadšeně patře na druhu. „Sloužíš někde? Dosáhl jsi něčeho?“

„Sloužím, můj milý! Jsem již druhý rok koležským assesorem i Stanislava mám. Služné je špatné... nu, co naplat! Žena vyučuje hudbě, a já dělám privátně ze dřeva tobolky na doutníky. Znamenité tobolky! Prodávám kus po rublu. Koupí-li někdo deset kusů, rozumíš,

slevuje se mu. Tak se protloukáme. Sloužil jsem v departamentě, a nyní jsem přeložen sem jako přednosta téže správy... Budu sloužit zde. Nu, a jak ty? Jsi již státním radou? A?“

„Ne, můj milý, musíš výše! Dosloužil jsem již do tajného rady... Mám dvě hvězdy.“

Tenký najednou zbledl, zkoprněl, ale brzy se jeho obličej zkřivil na všechny strany v nejširším úsměvu; zdálo se, že z něho a z očí srší jiskry. Zježil se, shrběl a sehnul se... Vaky jeho, uzle, škatule se zježily, svaštěly... Dlouhá brada jeho ženy stala se ještě delší; Nafanail se vzpřímil a zapnul všechny knoflíky svého kabátu...

„Já, vaše excellence... Velice mě těší! Možno říci, přítel z dětství a najednou se objevil takovým velmožem! Chi, chi!“

„Nu, dosti!“ zamračil se tlustý. „K čemu ten tón? Jsme spolu přátelé z dětství, nač to vynášení hodnosti!“

„Odpusťte... Co vám napadá...“ zachichikal se tenký, ještě více se ježe.

„Prosím o milostivou pozornost vaší excellence... ve způsobě živitelné vláhy... Tu jest, vaše excellence, můj syn Nafanail... žena Luisa, luteránka, nějakým způsobem...“

Tlustý chtěl cosi namítnouti, ale v obličejí tenkého bylo vepsáno tolik úcty, sladkosti a ponížené kyselosti, že tajnému radovi přišlo nevoľno. Odvrátil se od tenkého a podal mu na rozloučenou ruku.

Tenký stiskl tři prsty, poklonil se celým trupem a zachichital, jako Čňan: „chi, chi, chi.“ Žena se usmála. Nafanail šoupl nohou a upustil furážku. Všickni tři byli příjemně zkoprnělí.

V poštovním oddělení

Před několika dny jsme pochovávali mladičkou ženu našeho starého pošt mistra Sladkoperceva. Zahrabavše hezkou ženu, vypravili jsme se podle obyčeje otců a dědů „na vzpomínku“ na poštu.

Když byly podány bliny, stařík vdovec hořce zaplakal a řekl:

„Jsou právě tak ruměné jako byla nebožka. Právě takoví krasavci! Úplně!“

„Ano,“ souhlasili vzpomínající, „ona byla skutečnou kráskou... žena prvního řádu!“

„Ano... Všickni, pohlížejíce na ni, se divili... Ale, pánové, neměl jsem ji rád pro krásu, ani pro pěkné způsoby. Tyto dvě vlastnosti jsou vrozeny všemu ženskému pohlaví, a setkáváme se s nimi na tom světě dosti často. Miloval jsem ji pro jinou duševní vlastnost. Zvláště jsem ji miloval, nebožku, dej bůh slávu věčnou, proto, že při své živé a hravé povaze

byla svému muži věrna. Byla mi věrna, nehledě na to, že jí bylo pouze dvacet let a mně brzy uhodí šedesátka! Byla mi staříku, věrná!“

Ďákon, stolující s námi, projevil výmluvným mručením a kašlem svou pochybnost.

„Tedy vy nevěříte?“ obrátil se k němu vdovec.

„Ne, že bych nevěřil,“ zarazil se d'ákon, „ale tak... Mladé ženy jsou nyní samé... randevu, omáčka provansál...“

„Pochybujete, a já vám podám důkaz! Podporoval jsem její věrnost různými prostředky, abych řekl, strategických vlastností, na způsob opevnění. Při mém chování a chytrosti nemohla se mi žena stát v nižádném případě nevěrnou. K ochraně svého manželského lože jsem užíval chytrosti. Zním taková slova v podobě hesla. Řeknu ta slova a – basta, mohu co se týče věrnosti klidně spát...“

„Jaká slova?“

„Zcela prostá. Rozšířil jsem po městě nepěknou pověst. Vy ji znáte. Každému jsem řekl: ‚Moje žena Alena má poměr s naším policejním komisařem Ivanem Alexejevičem Zalichvatským.‘ To stačilo. Ani jeden člověk se neosmělil dvořiti se Aleně, protože se bál jeho hněvu. Jakmile ji spatřili, utíkali, aby si Zalichvatskij něco nepomyslel. Che, che, che. S ním není radno si co začít, nebo sestaví hned co se tkne zdravotního stavu pět protokolů. Tak na př. uvidí na ulici tvou kočku a zavede protokol, jako by to bylo toulavé zvíře.“

„Tedy vaše žena nežila s Ivanem Alexejevičem?“ divili jsme se táhle.

„Ne, to byla moje chytrost... Che, che... Což, hoši, dostal jsem vás vtipně? Tak to jest.“

Prošly tři minuty mlčení. Seděli jsme mlčky, byli jsme zaraženi a styděli jsme se, jak nás tento tlustý stařík s červeným nosem tak chytře napálil.

„Nu, dá Bůh, že se oženíš podruhé!“ zavrčel d'ákon.

Záhadná povaha

Kupé první třídy.

Na pohovce potažené malinovým aksamitem pololeží hezoučká dámička. Drahý, třásnitý vějíř vrže v její křečovitě stisknuté ruce, pince-nez každou chvíli padá s jejího hezoučkého nosíku, broška na prsou se zvedá a klesá, jako loďka uprostřed vln. Jest rozčilená... Proti ní sedí gubernský úředník, mladý spisovatel, začátečník, uveřejňující v gubernských listech nevelké povídky, které sám nazývá novelly, z velkosvětského života... S výrazem znalce jí hledí přímo do obličeje. Pozoruje, studuje ji, loví její excentrickou,

záhadnou povahu, rozumí jí, chápe ji!... Duše její, celá její psychologie jeví se mu jako na dlani...

„O, chápu vás!“ praví úředník, líbaje jí ruku blíž náramku. „Vaše citlivá, přístupná duše hledá východ z tohoto labyrintu. Ano! Jest to zápas hrozný, obrovitý, ale nemalomyslňte! Budete vítězem! Ano!“

„Popište mě, Volděmare!“ povídá dámička, truchlivě se usmívajíc. „Můj život jest tak plný, tak různotvárný, tak pestrý... Ale hlavní jest – že jsem nešťastna! Trpím ve vkusu Dostojevského... Ukažte světu mou duši, Volděmare, ukažte tu ubohou duši! Vy jste – psycholog. Ani hodina neminula, co tu spolu sedíme v kupé a hovoříme, a vy jste mě již vystihl celou, celou!“

„Mluvte! Prosím vás, mluvte!“

„Poslechněte. Narodila jsem se v chudé úřednické rodině. Otec můj byl dobrý člověk, rozumný, ale... duch času a okolí... vous comprenez, neviním svého ubohého otce. On pil, hrál v karty... bral úplatky... Matka pak... Než co povídat! Nouze, boj o kousek chleba, vědomí nicoty... Ach, nenuťte mě vzpomínat! Byla jsem nucena sama si raziti cestu... Nestvůrné institutské vychování, čtení hloupých románů, chyby mládí, první nesmělá láska... A zápas s okolím? Hrozný! A pochybnosti? Muka rodičů se nevěry v život, v samu sebe?... Ach! Jste spisovatel a nás, ženy, znáte. Vy rozumíte... Na neštěstí jsem obdařena širokou povahou. Čekala jsem štěstí a jaké! Toužila jsem býti člověkem! Ano! Býti člověkem – v tom jsem viděla své štěstí!“

„Roztomilá!“ žvatlá spisovatel, líbaje jí ruku u náramku. „Vás nelíbám, ale utrpení lidské! Pamatujete se na Raskolnikova? On právě tak líbal.“

„O, Volděmare! Mně jest potřebna sláva, šum, lesk, jako každé – nač býti skromnou? – ne tuctové povaze. Žíznila jsem po něčem neobyčejném... neženském! A hle... na mé cestě vyskytl se bohatý, starý jenerál... Rozumějte mi, Volděmare! Vždyť to byla sebeobětavost, sebezapření, rozumějte mi! Nemohla jsem jinak jednati. Obohatila jsem rodinu, počala jsem cestovat, konati dobro... Ale jak jsem trpěla, jak nesnesitelná, nízká a všední zdála se mi objetí toho jenerála, ač třeba spravedlivě dodati, že svého času statečně bojoval. Byly okamžiky... hrozný okamžiky! Avšak posilovala mě myšlenka, že stařík dnes nebo zítra zemře, že počnu žít, jak bych chtěla, oddám se milovanému muži, budu šťastna... A mám takového muže, Volděmare! Bůh ví, že mám!“

Dámička úsilně mávala vějířem. Obličej její bral na se plačtivý výraz.

„Stařík zemřel. Něco mi po něm zůstalo, jsem svobodna, jako pták. Teď mohu šťastně žít... Není-li pravda, Volděmare?... Štěstí mi ťuká na okno. Třeba je pouze vpustit, ale...“

nelze! Volděmare, slyšte, zapřísahám vás! Teď se mohu oddati milovanému muži, mohu se státi jeho družkou, pomocnicí, nositelkou jeho ideálů, mohu býti šťastnou... mohu oddechnouti... Však jak jest to všecko na tom světě všední, ošklivé a hloupé! Jak jest to všecko podlé, Volděmare!... Jsem nešťastna, nešťastna, nešťastna! Na mé cestě stojí opět překážka! Opět cítím, že mé štěstí jest daleko, daleko! Ach, co muk zakouším, kdybyste věděl! Co muk!“

„Co že? Co vám stojí v cestě? Prosím vás, mluvte! Co že?“

„Jiný bohatý stařík...“

Zlomený vějíř zakrývá hezoučkový obličej. Spisovatel podpírá pěstí svou mnohodumavou hlavu, vzdychá a s výrazem znalce-psychologa se zamýšlí. Lokomotiva píská a supí, v zapadajícím slunci zardívají se záclony na oknech...